

УДК 37.013.8

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi52.393>

Цзи Фенлай*,
orcid.org/0000-0002-5618-1125

МЕЙНСТРИМИ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ КРИЗ СУЧАСНОГО СВІТУ

У статті визначено кризові чинники, які впливають на естетичний розвиток особистості, як-то: пандемія, пов'язані з нею карантинні обмеження, перегляд цінностей і підходів до балансу індивідуального та соціального, добровільна чи примусова соціальна ізоляція людей, різка втрата навичок спілкування, переоцінка процесу безпосереднього спілкування як цінності та базової умови для розвитку; тектонічні зрушення в економіках країн світу, військові конфлікти, трудова і кризова міграція, зміни пріоритетів на ринку праці, а відповідно зміни у системі освіти, яка має швидко адаптуватися та реагувати на зазначені виклики.

Здійснена спроба систематизувати окремі дослідження щодо естетичного розвитку особистості з метою визначення магістральних напрямів у подоланні проблем його здійснення в сучасних кризових умовах.

Проаналізовані сучасні особливості у здійсненні естетичного розвитку особистості на теперішньому етапі розвитку суспільства, це дозволило визначити мейнстрім, серед яких залежність естетичного розвитку особистості від зовнішніх соціальних умов; пошук інструментарію гармонійного естетичного розвитку особистості в умовах дистанційної освіти та віртуального спілкування через всі доступні компоненти розвитку (когнітивний, чуттєвий та практичний); питання визначення місця естетичного розвитку особистості в різних видах виховання; прикладні напрями естетичного розвитку через швидку зміну соціальних чинників впливу в умовах криз та інші. Аналіз здійснювався з позиції, що естетичний розвиток є комплексним процесом, який знаходить свою реалізацію у багатьох дисциплінах, відповідно потрібні певні педагогічні засоби, які б мали фактичні прояви дуалістичності естетичного розвитку в реальності.

Ключові слова: естетичний розвиток, освіта, дистанційна освіта, суспільна криза, естетичний смак, когнітивний розвиток, чуття, практична діяльність.

Постановка проблеми. В історії освіти та виховання, зокрема й естетичного, естетичний розвиток особистості означає вид освітньо-виховної діяльності, який має навчити людини взаємодіяти із навколишнім середовищем крізь призму розуміння красивого та потворного, соціальносприйнятого та асоціального тощо. Характеристика естетичного розвитку означає ту унікальну властивість, якою він відрізняється від морального розвитку, когнітивного розвитку і фізичного розвитку, одночасно гармонізуючи їх. Унікальна властивість естетичного розвитку визначається фахом естетичної діяльності та рівнем естетичних запитів оточення. Відповідно зміна соціальних умов та видів діяльності неминуче віддається відлунням і в естетичному розвитку особистості.

Останні декілька років у світі були сповнені масштабними соціальними кризами і необхідністю реагувати на них, іноді не популярними методами. Сучасне суспільство переживає небачену до цього кризу, спричинену світовою пандемією, пов'язаними з нею карантинними обмеженнями, переглядом цінностей і підходів до балансу індивідуального та спільного (соціального), і все це на фоні добровільної чи вимушеної соціальної ізоляції людей, різкої втрати навичок спілкування, переоцінюванням процесу безпосереднього спілкування як цінності та базової умови для розвитку. До того додаються тектонічні зрушення в економіках країн світу, військові конфлікти, трудові і кризові міграції, зміни

пріоритетів на ринку праці, а відповідно і зміни в системі освіти, яка має швидко адаптуватися та реагувати на зазначені виклики.

Усі перелічені соціальні обставини впливають і на естетичний розвиток особистості, відповідно актуальним є перегляд значення естетичного розвитку в сучасній системі освіти, а також визначення мейнстрімів естетичного розвитку в умовах криз сучасного суспільства.

Аналіз досліджень. Сучасні дослідники різних аспектів забезпечення естетичного розвитку особистості перебувають зараз у пошуку ключових ідей, які допомогли б вирішити проблему стихійності естетичного розвитку, а відповідно і непрогнозованості його результату. Більшість фахових робіт можна визначити рубежем до 2019 року і після. Теоретичний базис досліджень естетичного розвитку особистості вивчався такими дослідниками, як С. Кайман, Б. Якобсон (роль естетичної практики в молодшій школі), М. Гірод, Д. Вонг (естетичні перспективи в змісті навчання), Ванг Сюсіао (естетична освіта та всебічний розвиток людини) та інші. Серед українських дослідників можна звернути увагу на роботи таких науковців, як Л. Одерій, А. Роздимаха, Н. Сидорчук (естетичний розвиток особистості на різних освітніх рівнях) та інші.

З початком пандемії та подальших соціальних перетворень, на яких наголошувалося вище, дослідження щодо естетичного розвитку особистості переважно фокусуються вирішенні конкретної проблеми, що виникла в умовах кризи. Так, питання прикладного аспекту естетичного розвитку досліджували Лю Чжицян, Лі Сіньцзе, О. Мкртчян, Н. Тарарак та інші науковці, проблематика естетичного розвитку засобами дистанційної освіти стала предметом вивчення В. Бао, Р. Черновол-Ткаченко, Н. Калашник та інших. Щодо мейнстрімів естетичного розвитку особистості в сучасних умовах, то наше дослідження є спробою проаналізувати і систематизувати окремі дослідження з метою визначення магістральних напрямів у подоланні проблем естетичного розвитку здобувачів освіти в сучасних непростих умовах.

Мета статті – на основі аналізу провідних підходів до естетичного розвитку особистості в сучасній педагогічній науці, а також крізь призму наявних соціальних проблем, визначити мейнстріми естетичного розвитку особистості в умовах криз сучасного суспільства.

Виклад основного матеріалу. На зв'язок між естетикою та освітою наголошували в усі періоди розвитку суспільства, з давнини люди свідомо пов'язували одне з одним. Естетичний розвиток – це вид розвитку, основним засобом якого є естетична діяльність. Характеристика, яка визначається ознакою естетичної діяльності естетичного виховання, полягає в тому, що воно є наочним, емоційним і вільним вихованням.

З точки зору методики навчання, естетичний розвиток є комплексним процесом, що знаходить свою реалізацію у багатьох дисциплінах, відповідно потрібні певні педагогічні засоби, які мали б фактичні прояви дуалістичності естетичного розвитку в реальності. Якщо говорити про педагогічні засоби, це повинні бути речі, які можуть принести людям естетичне почуття, і існування речей повинно мати образ чуттєвості, який можна побачити і відчутти. Люди входять в естетичний світ, відчуючи образ чуттєвості, потім сприяють розквіту своєї чуттєвості та залишають різноманітне віддуння явного світу, щоб перейти до неявної сфери естетичних об'єктів [2, с. 36]. Процес естетичного розвитку це вільний рух, у якому відмовляються від прагнення до матеріальної вигоди і на перший план виступають почуття вищого порядку, що зумовлені двома складовими – власне індивідуальним сприйняттям людини та соціальними обставинами (культурною матрицею) існування цієї людини.

Особливістю естетичного розвитку є те, що він може зробити те, що моральний, інтелектуальний та фізичний розвиток не можуть зробити. Це і є метою естетичного розвитку. В основному він включає три аспекти. По-перше, це культивування естетичних здібностей, які включають культивування відчуття, уяви та розуміння (ментальна сила) і культивування естетичних навичок (здібності передавати та творити). По-друге, це виховання естетичного смаку, тобто виховання інтересу та почуття. По-третє,

це плекання естетичного ідеалу, тобто плекання духу, особистості та життєвої філософії [1, с. 110].

Отже, естетичний розвиток безпосередньо стосується всебічного розвитку людини. Іншими словами, це необхідна умова всебічного розвитку людини, яка в подальшому відіграватиме вирішальну роль у розвитку суспільства. Таким чином, стає зрозумілим значення та призначення естетичного розвитку, особливо в умовах тектонічних змін в соціальній інфраструктурі суспільства.

Наприкінці ХХ і на початку ХХІ століття деякі педагоги та вчені по всьому світові активно розвивають засади проєвропейських підходів до естетичного розвитку, намагаються з'ясувати підхід до естетичного розвитку для реформування суспільства. Таким чином поступово формувався напрям думки про естетичний розвиток як баланс діалектичної єдності протилежностей у суспільстві: індивідуального та загальносуспільного, норми та унікальності у судженнях та сприйнятті, чуттєвого та інтелектуального тощо [6, с. 206].

Якщо взяти за приклад КНР, то науковець Лян Цічао є першим дослідником та діячем освіти, який представив західну естетику китайською мовою та інтегрував її з китайською традиційною естетикою як відкриття китайської естетичної освіти. Тоді вперше була представлена концепція виховання інтересів, яка фактично є вихованням чуттєвості або естетичним вихованням, щоб сприяти всебічному вдосконаленню людини [5, с. 43].

Особливий статус естетичного розвитку в системі освіти пояснюється різницею між чуттєвим розвитком і когнітивним розвитком, їхнім взаємозв'язком, і обов'язковим утіленням у практичну діяльність особистості. Отже, ця компонента має обов'язково бути врахована в освітніх рекомендаціях і проєктуванні всіх без винятку освітніх компонентів.

Когнітивна компонента призначена для активного розвитку знань та інтелекту людини, а чуттєвий розвиток – для формування етики та волі людини, відповідно естетичний розвиток – для розвитку особистості в цілому.

У дискусії про статус естетичного виховання в освіті вихідною позицією є заперечення того, щоб естетичний розвиток був залежним від морального. Естетичний розвиток повинен мати власний статус, який був би на тому ж рівні, що й моральний розвиток, як чинник (одночасно і засіб), що формує менталітет. Одним з провідних напрямів сучасних наукових розробок у сфері формування особистості є підхід, коли моральне виховання (моральний розвиток) є центром усього процесу формування особистості, але реалізація морального розвитку впродовж всього життя здійснюється за допомогою когнітивного розвитку, чуттєвого розвитку та естетичного розвитку в поєднанні [3].

Під час когнітивного розвитку вчитель навчає здобувачів освіти концепції, суджень та ілюзій у логосі. Він прагне прозорості в концепції, і правдивості в судженні, і суворості в ілюстрації. Безпосередньо це впливає на відчуття людини. Образне виховання також використовується для виховання менталітету, оскільки об'єкт, від якого залежить естетичне виховання, включно з художніми творами, сам по собі є важливим ресурсом знань. Для людини, незалежно від індивідуума чи групи, розвиток здатності мислення проходитиме шляхом процесу від реалістичного до абстрактного та від чуттєвості до чуття.

На світанку розвитку людства, саме тоді, коли наші пращури еволюціонували, щоб бути відокремленими від тварин, вони не мали здатності формувати уявлення про речі та судити. У той час усі їхні знання виходили майже з інтуїтивістської чуттєвості. Те ж саме ми спостерігаємо і в дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку.

Завдяки безперервному розвитку людської практики та знань виникла та поступово розвинулася здатність людини формувати абстрактні судження, а потім і концепції. Розвиток мисленневих здібностей індивідуума в процесі дорослішання відбувається за тим самим сценарієм, що й розвиток мисленневих здібностей людства. Набуття знань і формування когнітивних здібностей у дитинстві багато в чому залежить від виховання

інтуїтивної чуттєвості. Дорослішаючи, особистість, оскільки образ легко вразливий, часто його використовує для отримання знань, розширення кола знань і отримання досвіду в житті. Але кінцева мета когнітивного розвитку полягає в тому, щоб сформувати «справжні» судження, тоді все в когнітивному розвитку, від реалістичного до абстрактного, слугує становленню алгоритмів формування цих суджень і їх засвоєнню засобами аргументації.

Основним методом у моральному розвитку є аргументація. Завдяки моральному вихованню люди можуть приймати та виконувати всі правила поведінки, встановлені для всіх членів певної соціальної спільноти. Але формування іміджу в процесі морального виховання неможливо тільки за рахунок когнітивної аргументації. Зокрема, використання образів у мистецтві може зробити те, чого не може зробити аргумент, оскільки художній образ походить із реального життя. Він не тільки містить судження та оцінку всіх ситуацій, що відбуваються в суспільстві від митців, але й має сильний вплив завдяки своїй естетичній формі [4, с. 156-164].

Коли люди отримують задоволення від мистецтва, насолода прекрасним і потворним у художніх образах буде запрограмована на оцінку справжнього, фальшивого, доброго й злого в змісті світосприйняття в цілому. Тоді люди виберуть правильне й відкинуть неправильне, уникатимуть зла, але сприйматимуть добро. Таким чином, естетичний розвиток важливий для морального виховання, і більше того, повчання (настанови) з естетичного виховання часто виявляє одухотворення в моралі, щоб дозволити людям бути доброчесними. Але мета морального виховання також вимагає процесу від візуального до абстрактного для обслуговування аргументу. Як і виховання розуму, виховання образу не є основним методом морального виховання. У результаті моральне виховання і естетичне виховання можна виділити одне від одного.

Таким чином питання визначення місця естетичного розвитку особистості в різних видах виховання є наступним магістральним напрямом дослідження в сучасній науці. Але наголосимо, що вказаний мейнстрім естетичного розвитку має скоріш прикладний, а не загальнотеоретичний характер.

В естетичній діяльності, через натхнення від естетичного об'єкта, особа, яка бере участь в естетичній діяльності, спочатку матиме своєрідне чуттєве ставлення до естетичного об'єкта, яке є ствердним або негативним ставленням. Ставлення є ключем до вирішення питання про те, чи можна сприятливо проводити естетичний розвиток. Якщо вихователь чи викладач сприймає негативне ставлення в чуттєвості до буття естетичного предмета як до необхідного середовища естетичного виховання, то естетична діяльність припиняється. З іншого боку, якщо вихованець займе позитивне ставлення, він сам за власним бажанням піддається досвіду від естетичного об'єкта.

Досвід (ще можна сказати практична компонента) є засобом, що об'єднує суб'єкт і об'єкт, і є інстинктивним відчуттям справжнього значення естетичного об'єкта [8]. У досвіді внутрішня інформація про життя показується людям і змушує людей отримувати від цього користь. Світ досвіду сам по собі є світом чуттів. Естетична діяльність полягає не в тому, щоб давати людям знання і техніку, і не в тому, щоб надавати світу якісь правила поведінки, а в тому, щоб направляти чуттєвість акцептора. Можливо, це дозволить людям щось любити чи ненавидіти, відчувати щось добре чи погане. І люди сприймуть чуттєвий зміст, коли відчують чуттєвість. Естетичний розвиток використовує чуттєвість, щоб рухати людину вперед, спонукати її до певної поведінки, а не переконує людину теоретичними судженнями на протигагу до когнітивного розвитку в чистому виді. Він зосереджується на чуттєвості замість почуття. Характеристика визначає, що вихователь може дійти до мети естетичного розвитку саме під час реалізації естетичного досвіду.

Чуттєвий досвід в естетичному розвитку відрізняє його від морального виховання і когнітивного виховання. Когнітивне виховання відноситься до наукового знання, і діячі науки вважають, воно знаходиться в тій сфері, де чуттєвість потреби бере участь найменше.

Те, що він (когнітивний розвиток) прагне – це об'єктивна достовірність знання, і те, що він показує – це сила чуття. Аксиома спрацює залежно від того, чи сприймуть люди її розумом.

Звичайно, у процесі когнітивного розвитку особистість відчуватиме задоволення, коли відкриває щось нове або підкорює складне. Але таке задоволення приходить від підтвердження чуттєвих здібностей людини, і це результат, який не виникає в процесі, а пов'язаний з практикою діяльності та результатом. Моральне виховання має на меті змусити людей прийняти певну моральну волю та моральне уявлення, щоб їх поведінка була стандартною. Це більше стосується розуміння людьми та судження про добро і зло. Незважаючи на те, що розуміння та судження пов'язані з чуттєвістю людей, це різновид чуттєвості, який робить особливий наголос на чуттєвості та тісніше пов'язаний із соціальною ідеологією [5, с. 32]. І на судження впливають об'єктивність і групова (суспільна) свідомість, воно відрізняється від унікального досвіду чуттєвості індивіда, коли він отримує естетичну освіту. У результаті чуттєвий досвід естетичного виховання є головною ознакою, яка відрізняє естетичне виховання від морального виховання та виховання розуму.

Таким чином за останні роки сильно зсунулися акценти в балансі між спільним (суспільним) та індивідуальним. Вимушена ізоляція та втрата або переформатування стійких ланцюжків зв'язків спілкування через вимушену міграцію зсунули ці зв'язки в бік індивідуалізації та свідомої відмови від соціалізації. Додатково на це вплинув перехід з реального спілкування на віртуальне, перенесення до віртуальної площини величезного обсягу соціальних дій – як результат, скорочення реальної соціальної взаємодії в житті особистості. Таким чином, мейнстрімом естетичного розвитку є пошук інструментарію гармонійного естетичного розвитку особистості в умовах дистанційної освіти та віртуального спілкування через всі доступні компоненти розвитку (когнітивний, чуттєвий та практичний).

В аспекті прогнозованості результатів естетичного розвитку та досягнення бажаного ефекту його засобами можна говорити про своєрідне виховання щастя (у сенсі досягнення відчуття задоволення). Можна сказати, що естетичний розвиток з цієї точки зору – це такий вид розвитку, у межах якого вихованець може відчувати себе щасливим і навчений отримувати задоволення від певних аспектів інтелектуальної активності, чуттєвого освоєння дійсності та практичної діяльності [7].

З цього походить ще група провідних напрямів у дослідженні естетичного розвитку особистості, таких як обсяги та контент інформації задля досягнення естетичного задоволення, спрямування змісту цієї інформації та чуттів, що спричиняють задоволення, вікові, професійні та інші специфіки естетичного розвитку тощо. І оскільки нині провідним джерелом інформації є соціальні мережі, що мають власну логіку та мету наповнення контенту, то постає питання естетичної привабливості того чи іншого контенту і його вплив на естетичний розвиток особистості.

Висновки. Проведений аналіз сучасних особливостей у здійсненні естетичного розвитку особистості на теперішньому етапі розвитку суспільства, дозволив визначити такі мейнстріми: залежність естетичного розвитку особистості від зовнішніх соціальних умов; питання визначення місця естетичного розвитку особистості у різних видах виховання; прикладні напрями естетичного розвитку через швидку зміну соціальних чинників впливу в умовах криз; пошук інструментарію гармонійного естетичного розвитку особистості в умовах дистанційної освіти та віртуального спілкування через усі доступні компоненти розвитку (когнітивний, чуттєвий та практичний); обсяги та контент інформації задля досягнення естетичного задоволення, спрямування змісту цієї інформації та чуттів, що зумовлюють задоволення, вікові, професійні та інші специфіки естетичного розвитку тощо; питання естетичної привабливості того чи іншого контенту і його вплив на естетичний розвиток особистості тощо. Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у напрямках визначення місця естетичного розвитку особистості як одного з інструментаріїв подолання негативних впливів глобальних та місцевих криз на людину.

Список використаних джерел:

1. Одерій Л. Є., Роздимаха А. І. Виховання естетичного смаку особистості засобами українського мистецтва. *Молодий вчений*. 2017. № 9.2 (49.2). С. 108-111.
2. Сидорчук Н. Г. Проблема університетської педагогічної освіти: теоретико-методологічні засади дослідження. *Професійна підготовка фахівців: креативний підхід: монографія* / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид. Євєнчук О. О., 2017. С. 82-121.
3. Bao W. COVID-19 and online teaching in higher education: A case study of Peking University. *Human Behaviour and Emerging Technologies*. 2020. № 2(2). Pp. 113–115. DOI:<https://doi.org/10.1002/hbe2.191>
4. Caiman C., & Jakobson B. The role of art practice in elementary school science. *Science & Education*. 2019. № 28(1-2). Pp. 153–175. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11191-019-00036-2>
5. Education in China: a snapshot. OECD publishing, 2016. 68 p.
6. Girod M., & Wong D. An aesthetic (deweyan) perspective on science learning: case studies of three fourth graders. *The Elementary School Journal*. 2002. № 102(3). Pp. 199–224.
7. Ji Fenlai, Kalashnyk Nadiia, Chernovol-Tkachenko Raisa, Li Sinje, Liu Zhijian. Forming of soft competencies educational process management changes (distance education). *Society integration education, Proceedings of the International Scientific Conference 6*. 2021. Pp. 285-292.
8. Wang Xuxiao. Aesthetic education and the comprehensive development of human. *China People University*. 2018. URL: <https://www.cgie.org/blog/resources/papers-publications/aesthetic-education-humans-comprehensive-development/>

References:

1. Oderii, L. Ye., & Rozdymakha, A. I. (2017). Vykhovannia estetychnoho smaku osobystosti zasobamy ukrainskoho mystetstva [Cultivation of the aesthetic taste of the individual by means of Ukrainian art]. *Molodyi vchenyi*, 9.2 (49.2), 108-111 [in Ukrainian].
2. Sydoruchuk, N. H. (2017). Problema universytetskoï pedahohichnoi osvity: teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia [The problem of university pedagogical education: theoretical and methodological principles of research]. *Profesiina pidhotovka fakhivtsiv: kreatyvnyi pidkhyd*, 82-121 [in Ukrainian].
3. Bao, W. (2020). COVID - 19 and online teaching in higher education: a case study of Peking University. *Human behavior and emerging technologies*, 2(2), 113–115. DOI: <https://doi.org/10.1002/hbe2.191> [in English].
4. Caiman, C., & Jakobson, B. (2019). The role of art practice in elementary school science. *Science & Education*, 28(1-2), 153–175. doi: <https://doi.org/10.1007/s11191-019-00036-2> [in English].
5. Education in China: a snapshot. (2016). OECD publishing [in English].
6. Girod, M., & Wong, D. (2002). An aesthetic (deweyan) perspective on science learning: case studies of three fourth graders. *The Elementary School Journal*, 102(3), 199–224. doi: <https://doi.org/10.1086/499700> [in English].
7. Fenlai, J., Kalashnyk, N., Chernovol-Tkachenko, R., Li Sinje, & Zhijian, L. (2021). Forming of soft competencies educational process management changes (distance education). *Society, Integration, Education, Proceedings of the International Scientific Conference 6*, 285-292. DOI: [10.17770/sie2021vol6.6482](https://doi.org/10.17770/sie2021vol6.6482) [in English].
8. Xuxiao, W. (2018) Aesthetic education and the comprehensive development of human. *China People University*. Retrieved from <https://www.cgie.org/blog/resources/papers-publications/aesthetic-education-humans-comprehensive-development/> [in English].

Ji Fenlai,

orcid.org/0000-0002-5618-1125

**MAINSTREAMS OF AESTHETIC PERSONALITY DEVELOPMENT
IN CRISES CONDITIONS IN THE MODERN WORLD**

The article identifies crisis factors that affect personality aesthetic development, such as: the pandemic, related quarantine restrictions, revision of values and approaches to the balance of individual and social, voluntary or forced social isolation of people, loss of communication skills, reassessment the process of direct communication as the value and basic condition for development; tectonic shifts in the world's economies, military conflicts, labour and crisis migration, changes in priorities in the labour market, and accordingly changes in the education system, which must quickly adapt and respond to these challenges.

An attempt has been made to systematize separate studies on the personality aesthetic development in order to determine the main directions in overcoming the problems of its implementation in modern crisis conditions.

Modern features in the implementation of the aesthetic development of the personality at the current stage of the development of society are analyzed, it allowed to determine the mainstreams among which the dependence of the personality aesthetic development on external social conditions; search for tools for harmonious personality aesthetic development in the conditions of distance education and virtual communication through all available components of development (cognitive, sensory and practical); problem of determining the place of personality aesthetic development in different types of education; applied directions of aesthetic development due to the rapid change of social factors of influence in conditions of crises and others. The analysis was carried out from the position that aesthetic development is the complex process that finds its implementation in many disciplines, accordingly, certain pedagogical tools are needed, which would have actual manifestations of the dualism of aesthetic development in reality.

Key words: aesthetic development, education, distance education, social crisis, aesthetic taste, cognitive development, senses, practical activity.

Дата надходження статті: 25.10.2022 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Гнезділова К. М.